

ПРОФАЙЛІНГ ЯК ПРЕВЕНТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

PROFILING AS A PREVENTIVE TECHNOLOGY IN PREVENTING CRIMES AT THE STATE BORDER OF UKRAINE

Білецький В.О., к.н.держ.упр., доцент,
професор кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Матняк В.М., викладач кафедри спеціальних дисциплін

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Стаття присвячена сучасним викликам, з якими стикається Україна через війну з російською федерацією та постійні загрози національній безпеці. Оперативним підрозділам доводиться бути готовими впроваджувати різноманітні сучасні методи для ефективного протистояння злочинній діяльності. До них можуть входити технології аналізу даних, профайлінг, удосконалення та оптимізація тактики та стратегій слідства. Впровадження сучасних методів боротьби зі злочинцями, особливо військовими злочинцями, терористами та диверсантами, стає надзвичайно важливим завданням у цих складних умовах.

Окрім традиційних методів правоохоронної діяльності, сучасний контекст вимагає удосконалення та впровадження новітніх стратегій та технологій. Ефективна робота в умовах війни потребує від оперативних підрозділів не лише професійної майстерності, але й глибокого розуміння сучасних методів протистояння різним формам агресії.

Одним з ключових напрямків є використання методів профайлінгу, які дозволяють аналізувати та передбачати поведінку можливих загроз, виявляти підозрілих осіб на державному кордоні України. Цей інноваційний підхід надає можливість оперативникам швидко та ефективно реагувати на ситуації, які вимагають негайних заходів.

Особлива увага приділяється аналізу вербальних та невербальних сигналів комунікації, які мають важливе значення для фахівця у цій галузі. Проаналізовано основні психоемоційні стани та поведінкові комплекси, які можуть свідчити про протиправні наміри особи. Також надаються практичні інструменти профайлінгу для вивчення навичок виявлення обману без використання спеціальних засобів. У статті пропонується чіткий огляд та наводяться практичні приклади профайлінгу, які дозволяють навчитися складати точний психологічний портрет після спілкування з особою.

Профайлінг є важливим інструментом у запобіганні транскордонній злочинності на державному кордоні та контрольованих прикордонних районах. Цей метод передбачає аналіз та створення психологічного профілю потенційного злочинця, заснованого на характерних рисах особи, її рішеннях та поведінці. Крім того, його цілю є виявлення поведінкових особливостей, вербальних та невербальних ознак, що можуть свідчити про злочинну діяльність.

Необхідність постійного оновлення навичок та використання сучасних методів протистояння агресії в сучасних умовах наголошує на необхідності постійного професійного розвитку кадрів правоохоронних органів. Лише таким чином Україна зможе забезпечити ефективний захист національної безпеки та впоратися з викликами, що стоять перед країною у цей нелегкий період.

Ключові слова: профайлінг, кримінальний аналіз, оперативно-розшукова діяльність, запобігання злочинам, державний кордон України.

The article addresses the contemporary challenges faced by Ukraine due to the ongoing conflict with the Russian Federation and constant threats to national security. Operational units need to be prepared to implement various modern methods to effectively combat criminal activities. These may include data analysis technologies, profiling, as well as refining and optimizing tactics and investigative strategies. The adoption of modern methods to combat criminals, especially military offenders, terrorists, and saboteurs, becomes an extremely critical task in these complex circumstances.

In addition to traditional law enforcement methods, the current context demands the refinement and implementation of cutting-edge strategies and technologies. Effective operation during wartime necessitates not only professional expertise from operational units but also a deep understanding of modern methods to counter various forms of aggression.

One of the key directions is the utilization of profiling methods, which enable the analysis and prediction of behavior of potential threats, as well as the identification of suspicious individuals at Ukraine's state border. This innovative approach provides operational agents with the ability to rapidly and effectively respond to situations requiring immediate action.

Particular attention is given to the analysis of verbal and non-verbal communication signals, which hold significant importance for professionals in this field. The article examines fundamental psycho-emotional states and behavioral patterns that may indicate unlawful intent. Practical profiling tools are also provided to learn how to construct an accurate psychological profile following an interaction with an individual.

Profiling stands as a crucial tool in preventing transborder criminal activity at Ukraine's state border and controlled border areas. This method involves the analysis and creation of a psychological profile for potential offenders based on their characteristic traits, decisions, and behavior. Additionally, its objective is to identify behavioral peculiarities, verbal, and non-verbal signs that may indicate criminal activity.

The necessity for continual skill enhancement and the use of modern methods to counter aggression in contemporary conditions emphasizes the importance of ongoing professional development for law enforcement personnel. Only in this way can Ukraine ensure effective protection of national security and cope with the challenges facing the country in this demanding period.

Key words: profiling, criminal analysis, operational-search activity, crime prevention, Ukraine's state border.

Викладаючи основний матеріал, потрібно зазначити, що психолого-криміналістичні портрети та їх використання не є прямими доказами у кримінальних провадженнях, але можуть ефективно використовуватися під час проведення пошукових, оперативних та слідчих (розшукових) заходів з метою виявлення винних та запобігання злочинам. Зокрема, у ситуаціях невизначеності за допомогою психо-профілю можна висувати та перевіряти гіпотези, а також передбачати час і місце можливого вчинення нового зло-

чину, а також уточнити коло підозрюваних і подальшим аналізом відібрати потрібну особу [5, с. 81]. Це особливо важливо на прикордонних пунктах пропуску через державний кордон, де прикордонники щодня оформлюють тисячі людей. Вони повинні володіти методиками профайлінгу та мати психолого-криміналістичні портрети осіб, які можуть бути причетні до протиправної діяльності.

Зазначимо, що з розвитком правоохоронних баз даних, як національних, так і міжнародних, затримання злочинців

може бути лише справою часу. Але в сучасних умовах перед правоохоронними структурами стоїть завдання не лише реагувати, але й запобігати злочинній діяльності. Тому профайлінг, як превентивна технологія дозволяє скласти психологічний портрет конкретного суб'єкта, аналізуючи його характеристики, мотиви злочину та інші параметри [5, с. 150]. У результаті цього процесу формується психологічний портрет можливого правопорушника, що включає в себе його характерні риси. Також у рамках даної роботи складається список можливих підозрюваних, які можуть бути причетними до злочину. Аналізуючи поведінкові характеристики, сліди, залишені злочинцем, а також інші дані, можна виділити осіб, які потребують подальшої перевірки та можуть бути дотичними до готування або безпосереднього вчинення правопорушення.

За допомогою профайлінгу, як додаткового інструмента в запобіганні та протидії злочинам, що вчиняються на державному кордоні, можливі такі дії:

- накопичення інформації з місць вчинення злочинів (порушень державного кордону) та встановлення психологічних особливостей злочинців. Це дозволяє виявити ознаки серійності злочинів, скоєних у різних місцевостях, зокрема, у сфері нелегальної міграції.

- складання психологічного портрета злочинця (профільовання) для виявлення ймовірних підозрюваних та аналізу закономірностей, що можуть допомогти передбачити майбутні злочини та/або можливі жертви, особливо в боротьбі з тероризмом.

Ураховуючи унікальність державного кордону, який постійно перетинають тисячі людей та тони вантажу, співпраця та взаємодія правоохоронних органів стають надзвичайно важливими в боротьбі з міжнародною організованою злочинністю. Застосування різних типів профайлінгу на державному кордоні, зокрема географічного, авіаційного та транспортного, є повністю обґрунтованим. Ці методи дозволяють виявити осіб зі злочинними намірами та сприяють у протидії протиправним діям на транспортних засобах та інших об'єктах [2, с. 155].

Велика кількість злочинів залишається нерозкритими через акцент правоохоронців на подіях, що трапилися на місці злочину, збиранні доказів та врахуванні судово-медичних висновків, спрямовуючись на конкретну особу. У свою чергу, профайлер фокусується на обставинах вчинення злочину, уважно вивчає деталі, які розкривають особливості поведінки винуватця, і, аналізуючи це, складає психологічний портрет злочинця, що в результаті розкриває його типологію. Це сприяє швидшому та точнішому виявленню злочинів.

Однак застосування профайлінгу не обмежується лише розкриттям злочинів. Важливо наголосити, що він також ефективний як превентивна технологія у запобіганні злочинам. Здатність передбачити можливі протиправні дії може значно знизити рівень злочинності не лише на державному кордоні.

Питання, як знизити рівень злочинності та як ефективно запобігти протиправним діям на державному кордоні, постійно виникають у прикордонних відомствах, особливо в оперативно-розшукових підрозділах, яким покладено завдання виявити та запобігти злочинам на етапі їх планування.

Метод опитування, що включає фільтраційно-перевірочні заходи та розвідувальне опитування, є одним зі способів перевірки, отримання або підтвердження інформації або підозри щодо готування або вчинення злочину. Це форма спілкування, де ставляться питання та надаються відповіді. У повсякденному розумінні, опитування означає розмову один на один, де одна особа виступає як запитувач, а інша – як опитуваний (відповідає). В ході бесіди опонент ставить запитання, а опитуваний надає відповіді.

Проведення опитування надає оперативному працівникові можливість переконатися в злочинних намірах особи,

яка перетинає державний кордон, або встановити факти злочинної діяльності. Проте для ефективного проведення цього заходу необхідно використовувати провідну методику профайлінгу, яка вже успішно зарекомендувала себе за кордоном. Саме профайлінг допомагає зрозуміти характерні особливості злочинця, визначити його поведінковий почерк, аналізувати вербальні та невербальні ознаки.

Методику профайлінгу можна використовувати в трьох аспектах спілкування: вербальному (за допомогою слів) та невербальному (мова жестів і рухів тіла, такі як погляд в очі, міміка, положення тіла, руки).

Проводячи опитування, оперативний працівник може отримати різноманітну інформацію, включаючи уточнення наявної інформації, дані про злочинне минуле на батьківщині, оперативні дані про зв'язки з членами терористичних мереж та інших злочинних організацій, а також про участь у політичній, охоронній або злочинній діяльності.

При складанні програми опитування важливо враховувати, що це є процесом соціально-психологічної взаємодії, який складається з декількох етапів. Тому послідовність запитань повинна відповідати декільком критеріям, таким як:

- більш складні питання мають слідувати за простішими. Це дозволяє глибше втягнути опитуваного в розмову, розпочинаючи з запитань, що не вимагають великих роздумів. Поступово переходячи до складніших питань, співрозмовник легше реагує на них.

- Запитання необхідно логічно поєднувати одне з іншим, уточнюючи попередні відповіді.

- Питання, які можуть збентежити або поставити опитуваного в незручне становище, слід ставити обережно та обходячись делікатно. Необхідно уникати занадто прямих або поспішливих запитань, щоб не викликати дискомфорт у співрозмовника.

На першому етапі опитування, необхідно створити сприятливе психологічне середовище та встановлення контакту з опитуваним з метою зниження напруги та стресу, що можуть виникнути у процесі опитування.

Також важливо оцінити загальний рівень розвитку та здатність опитуваного правильно сприймати та реагувати, що надають важливу інформацію для побудови подальшого спілкування.

У головній частині опитування основна мета – створити найбільш комфортні умови для отримання максимально повної та точної інформації про опитуваного. Опонент повинен спонукати особу говорити про те, що є цікавим для співробітника, і може застосовувати спеціальні прийоми для досягнення цієї мети.

У завершальній частині опитування, після задання всіх запитань, необхідно надати подяку опитуваному. Формально це означає завершення опитування, проте варто пам'ятати, що після формального завершення, коли напруга спадає, опитуваний може висловити додаткові важливі розмірковування, про які він міг сумніватися говорити під час основної частини опитування.

Кожен правоохоронець на кордоні має використовувати методи профайлінгу для аналізу рухів тіла, слів, міміки, жестів та інтонації особи, яка намагається перетнути державний кордон. Це допомагає визначити, чи надає співрозмовник достовірну інформацію.

Під час спілкування з особою правоохоронець має звертати увагу на різні аспекти, які можуть свідчити про недостовірність її інформації (вербальні та невербальні). Наприклад, рухи тіла можуть бути нелогічними або несумісними з виглядом або ситуацією. Також спостерігається наявність хвилювання, напруженості або не систематичності в їхній мові та жестах. Міміка, тобто вирази обличчя, також може бути доречною, якщо вона не відповідає вмісту розмови або звучанню голосу.

Враховуючи запровадження «Центру Українського профайлінгу» на базі «Української асоціації неінструментальної детекції брехні» у 2016 році, а також заснування останньої у 2011 році, неможливо не відзначити переваги використання цього методу [6]. Серед основних переваг впровадження профайлінгу в Україні можна відзначити наступні:

Зміцнення механізмів попередження та виявлення правопорушень: виявлення та попередження правопорушень є ефективним способом боротьби зі злочинністю та виявлення потенційних загроз.

Збагачення інформаційного наповнення: застосування профайлінгу дозволяє отримати більш повну та точну інформацію, що у свою чергу полегшує висновки та прогнози у конкретних ситуаціях.

Можливість обміну наявною інформацією: впровадження методу профайлінгу сприяє обміну інформацією про наявні ризики між правоохоронними органами та приватними структурами. Це сприяє попередженню правопорушень на різних рівнях та є запобіжником для інших.

Моніторинг криміногенної ситуації: введення методу профайлінгу дозволяє ефективніше використовувати наявну інформацію та налагоджує механізми моніторингу криміногенної ситуації безпосередньо в правоохоронних органах.

Міжнародний обмін інформацією: застосування профайлінгу дозволяє обмінюватися інформацією на міжнародному рівні стосовно тенденцій та ризиків. Наприклад, обмін інформацією про транснаціональні злочинні організації, оскільки їх діяльність завдає шкоду всім державам, де вони діють.

Важливо відзначити, що наведені переваги є лише частиною переваг методу профайлінгу, оскільки він застосовується в усіх сферах суспільного життя, що робить його вкрай універсальним засобом.

Застосування методів профайлінгу на кордоні надає правоохоронцеві можливість об'єктивно оцінити комуні-

кативні навички та психологічний стан особи. Це може мати вирішальне значення для попередження злочинів, виявлення злочинців або осіб, які можуть намагатися скористатися присутністю на кордоні для незаконних цілей. Завдяки використанню профайлінгу, правоохоронці можуть оперативно та ефективно реагувати на потенційні загрози та забезпечувати безпеку на державному кордоні.

Застосування профайлінгу як превентивної технології у попередженні злочинів на державному кордоні України є дуже ефективним та обіцяючим напрямком. Основні переваги використання цього методу включають:

Покращення механізмів попередження та виявлення злочинів: профайлінг надає можливість заздалегідь виявити потенційних злочинців та уникнути скоєння злочинів.

Збагачення інформаційного наповнення: використання профайлінгу дозволяє отримати більш деталізовану та точну інформацію, що полегшує аналіз та прийняття дієвих заходів.

Можливість обміну інформацією: впровадження профайлінгу сприяє обміну даними про потенційні загрози та ризики, що є важливим для ефективної реакції на них.

Моніторинг криміногенної ситуації: використання профайлінгу дозволяє постійно відслідковувати криміногенну ситуацію та реагувати на зміни в ній.

Міжнародний обмін інформацією: профайлінг дозволяє ефективно обмінюватися інформацією про транснаціональні злочинні організації та інші загрози на міжнародному рівні.

Усі ці фактори свідчать про те, що профайлінг може бути важливим інструментом у превентивних заходах на державному кордоні України, спрямованих на попередження злочинів та забезпечення національної безпеки. Зокрема, враховуючи досвід успішного функціонування «Центру Українського профайлінгу», можна стверджувати, що впровадження цієї технології в Україні є обґрунтованим та має потенціал покращити ситуацію на кордоні України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жерж Н. Застосування методу психолого-криміналістичного портрета злочинця при розслідуванні окремих видів злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1(39). С. 79–86.
2. Подільчак О.М. Кримінологічний профайлінг – реалізація вчення про особу злочинця. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Частина 2. С. 148.
3. Дручек О.В. Профайлінг як метод забезпечення державної безпеки і громадського порядку : проблеми застосування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. Том 2. С. 132–136.
4. Дідковська-Бідюк М.В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій. *Юридична психологія*. 2017. № 2 (21). С. 165–175.
5. Подільчак О.М. Кримінологічний профайлінг – реалізація вчення про особу злочинця. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Частина 2. С. 148.
6. Українська асоціація неінструментальної детекції брехні : URL: <http://uandl.org/> (дата звернення 11.09.2023 р.).
7. Ю. В. Руль Т. О. Мартинова Психологія профайлінгу. Навчальний посібник Київ ДП «Видавничий дім «Персонал» 2018.
8. Берназ В.Д. Моделювання злочинної діяльності і особистості злочинця як засіб рішення тактичних задач. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 3. С. 87–91.